

*Ковальова Тетяна Володимирівна,
к. філол.н., доц., доцент кафедри права та європейської інтеграції,
ХарПІ НАДУ, м. Харків
ORCID 0000-0003-2079-7101*

УДК 32.019.5:323

doi 10.34213/db.19.02.20

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ У ФОРМУВАННІ ГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ТА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ)

У статті розглядаються питання впливу державної мовної політики на формування гуманітарного простору українців. Досліджуються результати соціологічних опитувань українців щодо їх ставлення до мовних квот на телебаченні та мови навчання на всіх рівнях освіти. Засвідчується переважно позитивний результат державної мовної політики, спрямованої на формування української національної свідомості та мовної ідентичності як складових гуманітарного простору, особливо в умовах зовнішньої агресії.

Ключові слова: державна мовна політика; гуманітарний простір; мова освіти; мовні квоти; національна свідомість; українська мова.

Постановка проблеми. На сучасному етапі процесу державотворення одним із пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики України є формування єдиного гуманітарного простору. Історія розвитку успішних країн показує, що цілісність гуманітарного простору виступає запорукою їх національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності.

Державна мовна політика безпосередньо впливає на формування та стан українського гуманітарного простору і, навпаки, стан гуманітарного простору демонструє ефективність/неефективність мовної політики держави.

Аналіз останніх досліджень. Питання ролі державної мовної політики у формуванні гуманітарного простору з різних позицій досліджували, зокрема, Г. Євсєєва, К. Литвиненко, І. Лопушинський, С. Москаленко, В. Омельчук, Л. Сергієнко, М. Степико та ін. [3; 5; 7; 9; 10; 12; 13; 15].

У сучасному науковому дискурсі превалує думка щодо відсутності цілісного гуманітарного простору в Україні.

Так, К. Литвиненко вказує на фрагментованість гуманітарного простору в Україні, називаючи серед причин “контroversійну радянську спадщину в галузі

культури, освіти, національного менталітету, часто створених штучно проросійськими силами всередині країни за сприяння та прямої підтримки Російської Федерації” [8, с. 10].

Як наслідок тривалої недолугої мовної політики України К. Литвиненко вбачає русифікацію певних регіонів України, домінування російськомовного контенту у ЗМІ та спроби закріпити легальний статус російської мови як регіональної, використання певними групами політиків мовного питання як інструменту маніпулювання електоратом і, як наслідок, виникнення “мовно-політичного сепаратизму”, що сприяло утриманню України у сфері політичного впливу Російської Федерації [8, с. 11].

В. Карлова слушно зазначає, що “національний гуманітарний простір можна вважати єдиним і цілісним за умови, якщо в суспільстві існують: розвинені спільні символічні системи (мова, система цінностей, національна культурна спадщина), що є комунікативною базою всього суспільства; інформаційні та культурні потреби суспільства задовольняються повністю чи переважно завдяки національним виробникам культурного продукту та національним каналам (мережам) культурної комунікації; кількість та чисельність груп у суспільстві, які стабільно перебувають поза сферою національних комунікативних каналів і належать до інонаціонального культурного простору, є порівняно невеликими” [5, с. 41–42].

С. Москаленко вказує на “суперечливі, іноді протилежні за спрямованістю процеси в гуманітарному просторі України, зумовлені протиборством двох світоглядів (і, відповідно, політик): національно-демократичного та такого, що отримав назву пострадянського” [11, с. 5].

Виділення раніше не досліджених проблем. Попри численні публікації з питань формування гуманітарного простору, державної мовної політики на сьогодні відсутнє доктринальне й правове визначення гуманітарного простору, немає єдиної термінології для позначення процесів і явищ у сфері гуманітарного розвитку суспільства, системно не проаналізовано роль державної мовної політики України у формуванні гуманітарного простору.

На думку М. Степика, національний гуманітарний простір є “середовищем, у якому і завдяки якому виробляється, існує і функціонує система ідей, цінностей, ідеалів, міфів, стереотипів, образів, що впливають на свідомість людей, і, таким чином, зумовлюють те визначають напрями поступу нації і держави” [15].

В. Карлова називає гуманітарний простір “складним духовно-ціннісним комплексом”, який “формується взаємодією систем освіти, культури, виховання, науки, засобів масової інформації, у цьому просторі функціонує історична пам’ять, розгортаються різні ідеології, які борються за вплив на суспільну свідомість” [5, с. 40].

К. Литвиненко зазначає, що “національний гуманітарний простір є досить широким поняттям, яке, окрім інформаційної та культурної сфери, охоплює також освітню, наукову, духовну, нормативно-правову та інші сфери життєдіяльності суспільства, спрямовані на формування і підтримання сталого функціонування ціннісних орієнтацій громадян певної держави, які лягають в основу їх національної ідентичності, сприйняття цінності власної національної держави, формування суспільних і національних інтересів тощо” [8, с. 11–12].

Отже, узагальнивши позиції дослідників, будемо входити з того, що гуманітарний простір – це і середовище, і зовнішній чинник і концепція формування суспільної свідомості (у тому числі й національної).

Погоджуємося з думкою, що національний гуманітарний простір можна вважати єдиним і цілісним за умови, якщо в суспільстві існують: розвинені спільні символічні системи (мова, система цінностей, національна культурна спадщина), що є комунікативною базою всього суспільства; інформаційні та культурні потреби суспільства задовольняються повністю чи переважно завдяки національним виробникам культурного продукту та національним каналам (мережам) культурної комунікації; кількість та чисельність груп у суспільстві, які стабільно перебувають поза сферою національних комунікативних каналів і належать до інонаціонального культурного простору, є порівняно невеликими [5, с. 42].

Одне з провідних місць в механізмі державного управління гуманітарною сферою, а також у процесі формування гуманітарного простору, посідає державна мовна політика.

Метою статті є на підставі аналізу результатів соціологічних опитувань щодо окремих аспектів реалізації державної мовної політики виявити її вплив на формування гуманітарного простору на прикладі Донецької та Харківської областей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як справедливо зазначається в проєкті Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (яка не була прийнята), “з часу набуття незалежності вектор мовної політики в Українській державі залежав від бачення цієї проблеми політичною силою, яка виграла президентські або парламентські вибори. Однак жодній політичній силі не вдалося впровадити свого бачення мовного розвитку держави. Як такої державної мовної політики, яка б цілісно враховувала всі аспекти мовної ситуації всередині країни, а також можливі геополітичні виклики, не існувало. Нерідко на дії державних чинників впливали зовнішні фактори. За таких підходів мовне державне планування не могло здійснюватися, а мовна політика залежала від поточної політичної ситуації” [7, с. 6–7].

Події 2014 р. абсолютно змінили розуміння того, що мовне питання в Україні може досягнути рівня мовних конфліктів, які будуть використані як привід збройного вторгнення на її територію. Однак сам факт наявності такої можливості говорить про неефективність мовної політики в Україні.

Власне, це зауважує Т. Марусик: “до російської збройної агресії державна мовна політика була більше риторично-ритуальна, за винятком періоду президентства Віктора Януковича, і розвивалася сплесками від одних парламентських чи президентських виборів до інших: то безконечні емоційні обговорення, то блокування статусу державної мови на законодавчому рівні, то завмирання на якийсь час із різними поясненнями (“спочатку економіка, тоді – мова”, “мова не на часі” тощо). Це означало, що в постколоніальній державі

фактично відсутня послідовна й історично справедлива мовна політика, і саме відсутність її була характерною рисою тогочасної державної мовної політики” [10].

Для з'ясування стану реалізації державної мовної політики в Україні та її впливу на формування гуманітарного простору розглянемо її в соціологічному вимірі в таких базових сферах, як освіта й медіа. Їх вибір зумовлений тим, що вони найбільше присутні в житті українців (порівняно, наприклад, з книгодрукуванням/літературою, наукою, релігією тощо), справляють найбільший вплив на формування особистості, її свідомості та зазнали суттєвих змін за останні 5 років.

В. Конах, досліджуючи еволюцію поняття “медіапростір” та його дефінування з позицій різних наук, доходить висновку, якого доходить автор, полягає в такому: “важливим суб’єктом формування медіа-простору залишаються мас-медіа, які не лише ретранслюють інформацію та відображають реальність, а й конструюють віртуальний світ, який може значною мірою відрізнятись від справжнього. Таким чином, нині медіа-простір активно впливає на формування, а почасти й на конструювання інших видів просторів: соціального, культурного, освітнього, релігійного тощо” [6, с. 124].

Важливу роль у сприйнятті інформації відіграє мова, якою вона подається. Дослідження показують, що довіра до інформації вища в носіїв тієї мови, якою вони отримують інформацію. А. Дегтеренко, посилаючись на результати опитування Київського міжнародного інституту соціології (далі – КМІС), висловлює припущення, що російськомовні громадяни та представники російського етносу можуть бути більш схильними до сприйняття російської пропаганди. Так, українці за етнічною приналежністю набрали 20 одиниць Індексу результативності російської пропаганди (Індекс РРП), етнічні росіяни – більш як утричі більше (66 одиниць Індексу РРП). Українськомовні респонденти набрали лише 15 одиниць Індексу РРП, а російськомовні виявилися у 2,5 рази вразливішими до російської пропаганди. Найменший рівень російської пропаганди виявлено на Заході держави – 12 одиниць Індексу РРП, у Центральному регіоні та в Києві – по 19, а найвищі показники за цим

Індексом – у Харківській області (50), на Донбасі (46), в Одеській області (43) та на Півдні в цілому (32) [1, с. 41].

Відзначаючи регіональну строкатість мовно-етнічної приналежності громадян за критерієм мови спілкування вдома, дослідниця констатує, що Південь, Схід і частково Центр України залишаються російськомовним середовищем. Вона доходить таких висновків: протягом 2015 – 2017 рр. в центральних регіонах держави (Житомир, Вінниця, Чернігів) зростає частка громадян, які вдома спілкуються виключно російською мовою; збільшується частка російськомовних у Дніпрі, Одесі, Маріуполі; тенденція щодо зменшення частки україномовного населення простежується в Ужгороді (-11 % за період 2015 – 2017 рр.) [1, с. 41].

Можна погодитися з гіпотезою А. Дегтеренко про те, що російськомовні громадяни та представники російського етносу більш схильними до сприйняття російської пропаганди, але вважаємо, що для висновків про пряму залежність рівня впливу пропаганди від “однаковості” її мови та мови того, хто її сприймає, тільки наведених показників недостатньо, адже сприйняття/несприйняття інформації (у тому числі й пропаганди), довіра/недовіра їй залежить і від інших властивостей людини, наприклад, свідомості (національної свідомості), рівня освіти, життєвого досвіду тощо.

У вересні 2018 р. КМІС провів всеукраїнське соціологічне опитування, під час якого вивчалися думки й погляди жителів України віком від 18 років стосовно користування засобами масової інформації, протидії російській пропаганді та медіаграмотності населення. Згідно з опитуванням, запровадження квот на українську мову на радіо і ТБ підтримують 37 % українців, не підтримують – 40 % (див.: табл. 1 [14]).

Як видно з табл. 1, підтримка запровадження квот істотно знижується із заходу України на схід: якщо серед жителів західних областей майже 54 % прихильно ставляться до такої ініціативи (виступають проти – близько 17 %), то вже в центрі – близько 34 % проти 45 %. На півдні і сході України більшість населення (відповідно близько 55 % і майже 53 %) виступає проти

запровадження квот (а підтримують – відповідно близько 22 % і майже 29 %). Отже, негативне ставлення до запровадження квот переважає саме в російськомовного населення, що насамперед пояснюється природним фактором: зручніше сприймати інформацію рідною мовою. Проте в умовах агресії саме російська мова стала мовою антиукраїнської пропаганди, а російськомовні – здебільшого її жертвами.

Таблиця 1

Чи Вважаєте Ви за доцільне впровадження квот на українську мову на радіо і ТБ?

<i>Відповіді</i>	<i>Західний</i>	<i>Центральний</i>	<i>Південний</i>	<i>Східний</i>	<i>Уся Україна</i>
Так	56,9	36,5	21,5	28,7	37,2
Ні	17,2	42,3	55,4	52,8	40,2
Важко сказати, не знаю	24,3	20,7	22,3	17,7	21,7
Відмова від відповіді	1.6	0.6	0.8	0.8	0.9

У другій половині 2019 р. нами було проведено власне соціологічне опитування “Оцінка мовцями державного регулювання у сфері мовних відносин в Україні”. Найбільшу частку опитаних становили жителі Харківської та Донецької областей (відповідно 71 і 26 %) віком від 18 років, з них 88 % становлять особи від 18 до 45 років.

Звернемо увагу на статус опитаних: 28 % – це посадові особи органів державної влади, близько 30 % – посадові особи органів місцевого самоврядування, тобто тих сфер, де державна мовна політика реалізується найактивніше через діловодство, публічне спілкування, умови доступу до посади тощо.

Щодо мови спілкування, то для 17 % опитаних такою є українська мова, для 38 % – російська, майже 44 % – двомовні українсько-російські, тобто українськомовних респондентів виявилось найменше.

Мовний простір свого населеного пункту понад 14 % опитаних визначили

як українськомовний, понад 55 % як російськомовний, понад 22 % – як двомовний українсько-російський (рис. 1). Отже, в українськомовному середовищі перебуває найменша частка опитаних.

Рис. 1. Мовний простір населеного пункту, де Ви проживаєте

При цьому результати відповідей на запитання про мовні квоти на телебаченні не справджують на перший погляд закономірних очікувань на користь зменшення українськомовних квот. Навпаки, 46 % респондентів влаштовує нинішня ситуація, а майже 16 % бажають їх збільшення¹ (рис. 2). За зменшення українськомовних квот на користь російськомовних висловилися майже 13 %. Не визначилися з відповіддю 10 % респондентів.

Респондентам було запропоновано відповісти на запитання стосовно мови виховання та навчання на різних рівнях освіти, починаючи від дошкільних закладів і закінчуючи закладами вищої освіти. Розподіл відповідей показано на рисунках 3 – 6.

¹ Законом України “Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації” від 23.05.2017 р. встановлено такі квоти загальної тривалості передач та/або фільмів (або їх частин): не менше ніж 75 % української мови – в ефірі регіональних телеканалів; не менше ніж 60 % української мови – в ефірі місцевих телеканалів; не менше ніж 75 % загального обсягу передач новин – новини українською мовою.

Рис. 2. Чи варто змінювати мовні квоти на телебаченні?

Результати опитування щодо мови дошкільного виховання показують, що респонденти віддали перевагу українській мові (майже 63 %). При цьому загалом третина вважає, що мови національної меншини (близько 13 %) та рідна мова дитини (понад 21 %) також повинні використовуватися в дошкільному виховному процесі (зауважимо, що ці мови часто збігаються).

Рис. 3. Яка мова виховання повинна бути в дошкільних закладах України?

Щодо мови навчання в початковій школі, то ситуація приблизно така ж, як і з дошкільними закладами: більшість опитаних висловилися на користь української мови (понад 67 %), майже третина зазначили мови національних меншин і рідну мову (відповідно понад 13 % і понад 16 %).

Рис. 4. Якою мовою повинно проводитися навчання в початковій школі в Україні?

На рівні середньої освіти кількість прихильників української мови дещо зменшилася і становить понад 54 %, зменшилася й кількість тих, хто обрав мови національних меншин (трохи більше 10 %) та рідну мову – майже 13 %. Зросла частка тих, хто не відповів на це запитання. Зазначимо, що Законом України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” було визначено, що мовою середньої освіти є державна мова (а не мова національної меншини) викликало бурхливе обговорення в суспільстві частина якого висловила негативне ставлення до таких змін. Тож можна припустити, що опитувані ще не визначилися зі своїм ставленням до цієї норми й не відповіли на запитання анкети.

На рівні вищої освіти серед опитаних продовжує превалювати українська мова – майже 63 % (рис. 5). Абсолютно неприйнятною виявилася російська

мова, а от за двомовну – українсько-російську – вищу освіту висловилися понад 21 %. Суттєво (у 5–6 разів порівняно з попередніми) зменшилася частка тих, хто вважає доцільним надавати вищу освіту мовою національних меншин. За можливість вибору мови навчання здобувачами вищої освіти висловилися майже 18 %. Незначний відсоток опитаних – 1,2 % як варіант обрали дві мови навчання – українську та іноземну.

Рис. 5. Якою мовою повинно проводитися навчання в середній школі в Україні?

Рис. 6. Якою мовою повинна надаватися вища освіта в Україні?

Узагальнення результатів щодо мовних уподобань в освіті наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Мовні уподобання в освіті

<i>Мови освіти</i>	<i>Українська</i>	<i>Російська</i>	<i>Мови нац. меншин</i>	<i>Рідна мова</i>
<i>Рівні освіти</i>				
Дошкільний	62,92 %	2,81 %	12,92 %	21,35 %
Початковий	67,42 %	3,37 %	13,48 %	16,29 %
Середній	54,49 %	2,25 %	10,11 %	12,92 %
Вищий*	62,92 %	0 %	2,81 %	не ставилося запитання

Ці дані співзвучні з результатами дослідження, проведеного КМІС у березні 2019 р.: в Україні все менше жителів вважають за доцільне вивчення у школах російської мови нарівні з українською. У 1998 р. 39,7 % вважали, що в україномовних школах повинні вивчати російську стільки ж, скільки і українську. У 2019 р. кількість бажаючих скоротилася до 26,9 % [2].

Висновки з дослідженого матеріалу та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У ході дослідження було проаналізовано дані соціологічного опитування щодо ставлення респондентів до таких аспектів державної мовної політики, як запровадження мовних квот на телебаченні та розширення обсягу вживання української мови в освіті. У цілому можна стверджувати, що більшість опитаних підтримують державну мовну політику в Україні в зазначених аспектах і схвалюють збільшення використання української мови в публічних сферах. Висловлене дослідниками припущення, що російськомовні громадяни більш схильні до сприйняття російської пропаганди, у цьому дослідженні не підтвердилося, але необхідно зважити на переважну категорію опитаних – це державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування – 58 %, тобто представники тих сфер, де державна мовна політика реалізується найактивніше – через діловодство, публічне спілкування,

умови прийняття на посаду тощо (загальноукраїнське опитування проводилося серед різних категорій населення й дало протилежний результат). З іншого боку, більшість з опитаних проживають в російськомовному просторі – понад 55 %, але відділи перевагу українській мові.

Вважаємо, що результати дослідження в цілому свідчать про переважно позитивний результат державної мовної політики, спрямованої на формування української національної свідомості та мовної ідентичності як складових гуманітарного простору, особливо в умовах зовнішньої агресії. При цьому важливим завданням мовної політики в подальшому є розширення сфер використання української мови як державної, її затребуваність, що повинно мотивувати до її вивчення.

Список використаних джерел

1. Дегтеренко А. Угорський чинник в етнонаціональній політиці України в умовах російської агресії. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 1 (46). С. 38–47.
2. Думки і погляди населення щодо викладання російської мови в українськомовних школах і надання непідконтрольним територіям Донбасу автономії у складі України: березень 2019 року. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=832&page=1> (дата звернення: 09.09.2019).
3. Євсєєва Г. П. Державна мовна політика та українська національна ідея : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. 335 с.
4. Індекс результативності російської пропаганди / Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510> (дата звернення: 09.09.2019).
5. Карлова В. Місце та роль гуманітарного простору держави у формуванні національної самосвідомості. *Вісник Національної академії державного управління*. 2013. № 11 С. 40–47.
6. Конах В. К. Виникнення та еволюція поняття “медіа-простір” в науковій думці. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 2. С. 112–129.
7. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (проект). Київ, 2012. 39 с. URL: https://www.adm-km.gov.ua/doc/doc862_100712 (дата звернення: 09.09.2019).
8. Литвиненко К. О. Гуманітарні чинники генерування сепаратистських рухів в Україні : автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2018.
9. Лопушинський І. П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України: досвід, проблеми та перспективи. Київ ; Херсон : Олді-плюс, 2006. 456 с.
10. Марусик Т. Гібридна мовна політика України: між громадським вивком-санітаром і страусом-владою. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28892391.html> (дата звернення: 09.09.2019).
11. Москаленко С. О. Завдання держави щодо формування єдиного соціогуманітарного простору України в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2013. Вип. 2. С. 3–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2013_2_3 (дата звернення: 09.09.2019).
12. Омельчук В. Державна мовна політика як чинник єдності гуманітарного простору: зарубіжний досвід. *Вісник Національної академії державного управління*. 2010.

Вип. 2. С. 215–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2010_2_30 (дата звернення: 09.09.2019).

13. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 2 (88). С. 162–173.

14. Ставлення українців до політики регулювання інформаційної сфери. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=797&page=5> (дата звернення: 09.09.2019).

15. Степико М. Цілісність гуманітарного простору України як об'єкт національної безпеки держави : аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. № 22. Серія “Гуманітарний розвиток”. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BzttMT7e8uAJ:old2.niss.gov.ua/articles/1871/+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 09.09.2019).

References

1. Degterenko, A. (2018). Uhorskyi chynnyk v etnonatsionalnii politytsi Ukrainy v umovakh rosiiskoi ahresii. *Stratehichni priorytety*, 1 (46), 38–47 [in Ukrainian].

2. Dumky i pohliady naselennia shchodo vykladannia rosiiskoi movy v ukrainskomovnykh shkolakh i nadannia nepidkontrolnym terytoriam Donbasu avtonomii u skladі Ukrainy: berezen 2019 roku. (2019). URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=832&page=1> [in Ukrainian].

3. Yevsieieva, H.P. (2010). Derzhavna movna polityka ta ukrainska natsionalna ideia. Dnipropetrovsk: DRIDU NADU [in Ukrainian].

4. Indeks rezultatyvnosti rosiiskoi propahandy. Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologii. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510> [in Ukrainian].

5. Karlova, V. (2013). Mistse ta rol humanitarnoho prostoru derzhavy u formuvanni natsionalnoi samosvidomosti. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia*, 11, 40–47 [in Ukrainian].

6. Konakh, V.K. (2015). Vynyknennia ta evoliutsiia poniattia “media-prostir” v naukovii dumtsi. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*, 2, 112–129 [in Ukrainian].

7. Kontsepsiia humanitarnoho rozvytku Ukrainy na period do 2020 roku (proekt). Kyiv, 2012. URL: https://www.adm-km.gov.ua/doc/doc862_100712 [in Ukrainian].

8. Lytvynenko, K.O. (2018). Humanitarni chynnyky heneruvannia separatystykykh rukhiv v Ukraini. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

9. Lopushynskyi, I.P. (2006). Formuvannia ta realizatsiia derzhavnoi movnoi polityky v haluzi osvity Ukrainy: dosvid, problemy ta perspektyvy. Kyiv; Kherson: Oldi-plius [in Ukrainian].

10. Marusyk, T. Hibrydna movna polityka Ukrainy: mizh hromadskym vovkom-sanitarom i strausom-vladoiu. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28892391.html> [in Ukrainian].

11. Moskalenko, S.O. (2013). Zavdannia derzhavy shchodo formuvannia yedynoho sotsiohumanitarnoho prostoru Ukrainy v suchasnykh umovakh. *Zb. nauk. prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, issue 2*, 3–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2013_2_3 [in Ukrainian].

12. Omelchuk, V. (2010). Derzhavna movna polityka yak chynnyk yednosti humanitarnoho prostoru: zarubizhnyi dosvid. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia, issue 2*, 215–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2010_2_30 [in Ukrainian].

13. Serhiienko, L.V. (2019). Humanitarna polityka Ukrainy: identyfikatsiia skladovykh, ob'ektiv, sub'ektiv ta priorytetiv. *Visnyk ZhDTU*, 2 (88), 162–173 [in Ukrainian].

14. Stavlennia ukraintsiv do polityky rehuliuвання informatsiinoi sfery. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=797&page=5> [in Ukrainian].

15. Stepyko, M. (2018). Tsilisnist humanitarnoho prostoru Ukrainy yak ob'iekt natsionalnoi bezpeky derzhavy : analitychna zapyska. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. № 22. “Humanitarnyi rozvytok”*. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BzttMT7e8uAJ:old2.niss.gov.ua/articles/1871/+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> [in Ukrainian].

Kovalova T. V.,
*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor of Law and European Integration Department,
KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0003-2079-7101*

**The role of state language policy in shaping the humanitarian space
(for example, Kharkiv and Donetsk regions)**

At the present stage of the process of state-building, one of the priorities of Ukraine's domestic and foreign policy is the formation of a single humanitarian space. The history of successful countries shows that the integrity of the humanitarian space is the key to their national security, sovereignty and territorial integrity.

State language policy directly influences the formation and condition of the Ukrainian humanitarian space and, conversely, the state of the humanitarian space demonstrates the effectiveness / inefficiency of the state's language policy.

Despite numerous publications on the formation of humanitarian space, state language policy, there is no doctrinal and legal definition of humanitarian space today, there is no uniform terminology to describe the processes and phenomena in the humanitarian development of society, and the role of state language policy of Ukraine in shaping humanitarian affairs has not been systematically analyzed.

The survey analyzed data from a poll on respondents' attitudes toward aspects of state language policy, such as the introduction of language quotas on television and the expansion of the use of the Ukrainian language in education. On the whole, it can be argued that the majority of the respondents support the state language policy in Ukraine in these aspects and approve the increased use of the Ukrainian language in public spheres.

The researchers' assumption that Russian-speaking citizens are more likely to perceive Russian propaganda was not confirmed in this study, but it is necessary to take into account the overwhelming category of respondents – it is civil servants and officials of local self-government – 58 %, that is, representatives of those areas where the state language is implemented. the most active – through paperwork, public communication, conditions of admission to the position, etc. (nationwide survey was conducted among different population categories and gave the opposite result atm). On the other hand, most of the respondents live in the Russian-speaking area – more than 55 %, but give preference to the Ukrainian language.

We believe that the results of the study as a whole testify to the overwhelmingly positive result of the state language policy aimed at shaping the Ukrainian national consciousness and linguistic identity as components of the humanitarian space, especially in conditions of external aggression. At the same time, an important task of language policy in the future is to expand the use of Ukrainian as the state language, its demand, which should be a motivation for its study.

Key words: humanitarian space; language of education; language quotas; national consciousness; state language policy; Ukrainian language.

Надійшла до редколегії 29.11.2019 р.